

vetli bir şairidir. Şiirlerinde Kâtib mahlasını kullanmış ve Türkçe şiirler de yazmıştır. Bu şiirlerden bir örnek *Gülîstân-ı Hüner*'de neşredilmiştir. Ali Şîr Nevâî'nin de beğendiği şair aynı zamanda muamma* söyleme sanatında da isim yapmıştır.

Ali Herevî'nin yazılarına Tahran, Meşhed, Kâbil, Hindistan, Leningrad, Berlin, Paris, Kahire ve New York gibi birçok şehrin müze ve kütüphanelerinde rastlamak mümkündür. Ayrıca İstanbul'da Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde (nr. 1913) bulunan Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Bostân*'ı hattatın kaleminden çıkmıştır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (FY, nr. 477, 1410) ile Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde de (Emanet Hazinesi, 2169 nolu murakka*) çok güzel eserleri vardır. Burada kendisinin ve oğlu Mîr Muhammed Bâkır'ın da yazıları bulunmaktadır. Eserlerinin bir kısmı ise daha sonra Cihangir (1605-1627) için hazırlanmış olan ve halen Tahran'da Kitâbhâne-i Saltanatî'de bulunan *Murakka'ı Gülşen*'dedir.

Hattatın küçük fakat önemli bir eseri de yazı kaidelerinden bahseden *Midâ-dül-ḥuṭûṭ* adlı risâlesidir. Risâle, Tebriz'de hicrî 1291 yılında Mîrza Senglâh'ın *Tezkiretül-ḥaṭṭâtin* adlı eserinin sonuna eklenerek basılmıştır. Bundan başka kaynaklar onun aruz ilminde de bilgi sahibi olduğunu yazmaktadır.

Menâkıb-ı Hünerverân hattatın yirmi talebesinin adını zikreder. Bunların çoğu bizzat kendisinden meşketmiş, bir kısmı ise onun yazılarından faydalandığı için talebesi sayılmıştır. Kendisinden meşkedenler arasında oğlu Mîr Muhammed Bâkır, ayrıca Hâce Mahmûd Şehâbî, Mîr Seyyid Ahmed, Mîr Hüseyin Buhârî ve Mîr Çeleme en tanınmışlarıdır.

Eserlerinde kullandığı imzalar şunlardır: Ali, Fakir Ali, Mîr Ali, Ali Kâtib, Ali Sultânî, Ali Hüseyinî, Mîr Ali Kâtib, Mîr Ali Sultânî, Ali Herevî, Ali Hüseyinî Herevî, Ali Kâtib-i Sultânî, Ali Kâtibü's-sultânî.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî Ahmed Kummî, *Gülîstân-ı Hüner* (nşr. A. S. Hansârî), Tahran 1352 hş., s. 78-83; Âlî, *Menâkıb-ı Hünerverân*, s. 28; Habîbullah Fezâilî, *Aṭlas-ı Haṭ*, İsfahan 1391, s. 473-479; B. Atabay, *Fihrist-i Murakka'ât-ı Kitâbhâne-i Saltanatî*, Tahran 1353 hş./1974, s. 334-342; Beyânî, *Hoşnûvisân*, II, 493-516; "Mîr 'Ali Herevî Kâtib-i Sultânî", *Mecelle-i Yâdigâr*, sy. 3, Tahran 1323 hş., s. 17-32; P. P. Soucek, "Ali Herevî", *Elr.*, I, 864-865.

ALİ ALPARSLAN

ALİ HİBRÎ EFENDİ

(bk. HİBRÎ, Ali Efendi).

ALİ b. HİCÂZİ

(bk. BEYYÜMİ).

ALİ b. HİLÂL

(bk. İBNÜ'l-BEVVÂB).

ALİ b. HUCR

(علی بن حجر)

Ebü'l-Hasen Âlî b. Hucr b. İyâs
es-Sa'dî el-Mervezî
(ö. 244/858-59)

Devrinde
Horasan'ın üç büyük hadis imamından
biri olan âlim.

Aslen Horasanlı olup 154'te (771) doğdu. Hadis öğrenmek gayesiyle çeşitli seyahatler yaparak Dimaşk, Küfe ve Bağdat gibi ilim merkezleri başta olmak üzere çeşitli ülkeleri gezdi; tanınmış bilginlerden hadis okudu. Tahsilinin önemli bir kısmını Bağdat'ta tamamlayarak otuz üç yaşında Merv'e gidip yerleşti. Başta babası Hucr b. İyâs olmak üzere Süfyan b. Uyeyne, Halef b. Halife ve Abdullah b. Mübarek gibi âlimlerden hadis rivayet etti. Kaynaklar onun talebeleri arasında, Ebü Dâvûd ve İbn Mâce hariç, diğer *Kütüb-i Sitte* müelliflerini, Horasanlı muhaddislerin birçoğunu ve daha başka âlimleri sayarlar. Buhârî, onun beş hadisini *Şaḥîḥ*'ine almış, Müslim seksen sekiz hadisini *Şaḥîḥ*'inde zikretmiştir. Tirmizî ve Nesâî de rivayetlerine sünenlerinde yer vermişlerdir.

Elde ettiği ilmin bir kısmını öğretebilmek için kendi ifadesinde yer alan temennisine uygun olarak doksan yıl kadar yaşamış, hadisleri bilhassa Merv ve çevresinde yayılmıştır.

Nesâî, Muhammed b. Ali el-Mervezî, Hâkim ve Hatîb el-Bağdâdî gibi hadisçilere göre, *adâlet** ve *zabt** yönünden kusursuz, hadis *tahammül** ve rivayetinde mahir ve dikkatlidir. Edebiyat ve şiirle de meşgul olmuştur. *Aḥkâmü'l-Kur'ân* ve *Fevâ'id fi'l-ḥadîs* adlı iki eserinin bulunduğu kaydedilmektedir. Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (Mecmua, nr. 53/3, 29^a-42^b ve 89/11, 181^a-190^b) kayıtlı olan hadis cüzü ile Köprülü Kütüp-

hanesi'nde bulunan (nr. 428, 1-59) onun İsmâil b. Ca'fer'den rivayet ettiği, üç kısım halinde 500 kadar hadis ihtiva eden *Fevâ'id fi'l-ḥadîs* aynı eserin farklı kısımları olabilir. Ali b. Hucr Merv'de vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîḫü Bağdâd*, XI, 416-418; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, II, 450; a.mlf., *A'ṣāmü'n-nübelâ*, XI, 507-513; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 293-294; a.mlf., *Lisânü'l-Mizân*, II, 181; *Keşfü'z-zunûn*, I, 20; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 150; Sezgin, *GAS*, I, 95, 111; a.mlf., *Buhârî'nin Kaynakları*, İstanbul 1956, s. 33, 229.

M. ALİ SÖNMEZ

ALİ b. HÜSEYİN

(bk. ZEYNELÂBİDİN).

ALİ b. HÜSEYİN el-ALEVİ

(bk. ŞERİF el-MURTAZÂ).

ALİ İBRÂHİM HAN

(علی ابراهیم خان)

(ö. 1208/1793-94)

Hindistanlı
devlet adamı, şair, tarihçi
ve tezkire müellifi.

1126'da (1714) Patna'da doğdu. Çocukluk ve gençlik yıllarını Şeyhpura'da geçirdi. 1748 yılında Azimâbâd'a gitti. Bölgenin hâkimi Ali Verdî Han tarafından özellikle İran asıllı pek çok şairin toplandığı Mürşidâbâd'daki sarayına davet edildi. Burada üstün edebî kabiliyetiyle herkesin takdirini kazandı. Şiirlerinde Halil veya Halî-i Azimâbâdî mahlasını kullandı. "Nevvâb", "emînü'd-devle", "azîzü'l-mülk", "bahâdır", "nasîr-i ceng" unvanlarını aldı. 1760'ta Bengal, Bihâr ve Orissa nevvâb*lığına tayin edilen Mîr Kasım Han'ın ordu mütevelliliğine getirildi. Daha sonra Mîr Kasım'ın en güvenilir müşaviri oldu. Ancak Mîr Kasım'ın birkaç mağlûbiyetten sonra başkalarına sığınması üzerine ondan ayrıldı. 1770'te Bengal valiliğine getirilen Mübareküddevle'nin nâibliğine tayin edildi. Kabiliyetinin farkına varan İngilizler ve onların Hintli iş birlikçilerince sivil idarede görevlendirildi. 1781'de Benâres'teki Yüksek Adalet Divanı başkanlığına ve geçici olarak aynı bölgedeki İngiliz umumi valiliğinin en yetkili müşavirliğine tayin edildi. 1208 (1793-94) yılında aynı şehirde öldü.

Eserleri. 1. *Güzlâr-ı İbrâhîm*. 1770'te yazmaya başlayıp 1784'te tamamladığı eser bir Urdu şairleri tezkiyesidir. 1798'de *Gülşen-i Hind* adıyla Farsça'dan Urduca'ya tercüme edilmiş ve bu tercüme 1934'te Aligarh'ta basılmıştır (Farsça yazmaları için bk. Storey, I/2, s. 877). 2. *Hulâsatü'l-kelâm*. 1784'te yazdığı bu eserde yetmiş sekiz Farsça mesnevi şairi hakkında bilgi vermiş ve eserlerinden iktibaslar yapmıştır (yazmaları için bk. Storey, I/2, s. 877). 3. *Şuḥuf-i İbrâhîm*. 1790'da Benâres'te tamamlanan eser, o tarihe kadar yazılmış en geniş Farsça şuarâ tezkiyesi olup 3278 şairin biyografisini ihtiva eder. Eserin tek yazma nüshası Berlin Devlet Kütüphanesi'ndedir (bk. W. Pertsch, nr. 663). 4. *Aḥvâl-i Ceng-i Marhaṭṭa. Târîḥ-i İbrâhîm Hân* veya *Veḳâyî-i Ceng-i Marhaṭṭa* adlarıyla da anılan bu eser, çökmekte olan Hint-Türk İmparatorluğu'na hükmetmek isteyen Marhattalar'ın 1757-1784 yılları arasındaki mücadelelerini anlatır. 1787'de Benâres'te yazılan eser, 1795'te *Tevârîḥ-i Marhaṭṭa* ve *Aḥmed Şâh Abdâlî* adıyla Urduca'ya tercüme edilmiş, bu tercüme aynı yıl basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

W. Pertsch, *Persischen Handschriften Kö-niglichen Bibliothek zur Berlin*, Berlin 1888, nr. 663; Abdülhay el-Hasenî, *Nûzhetü'l-havâṭir*, VII, 326; Storey, *Persian Literature*, London 1970-72, I/1, s. 700-702, 761, 762; I/2, s. 877; Muhammed Bâkır, "Ali İbrâhîm Hân Ḥalîl", *UDMİ*, XVI/2, s. 113-114; F. Lehmann, "Ali Ebrâhîm Khan", *Elr*, I, 860-861.

ORHAN BİLGİN

ALİ b. İLYÂS ALİ

(علی بن إلياس علی)

XV. yüzyıl Osmanlı nakkaşı.

Nakkaş Ali olarak da bilinen Ali b. İlyâs, Osmanlı şair ve yazarlarının önde gelen isimlerinden Lâmiî Çelebi'nin dedesidir. Bursa'da doğdu. Ankara Savaşından sonra Timur'la birlikte Semerkant'a gitti (1402). Orada nakkaşlığın inceliklerini öğrenerek sanatında ilerledi. O bölgedeki çeşitli eserleri inceleyip bilgisini arttırdıktan sonra Bursa'ya döndü. Buradaki çalışmalarıyla kısa zamanda tanındı. Bu sebeple mimar İvaz Paşa, Çelebi Mehmed adına Bursa'da yaptığı Yeşilcami ve Yeşiltürbe'nin kalem işleriyle çinilerini, taş ve ahşap satırlar

üzerindeki nakışlarını ona yaptırdı. Hünkâr mahfilinin merkez kubbesine bakan Bursa kemeriyle baklava dilimli kuşak arasında yer alan iki satırlık Arapça çini kitâbeden, kalem işlerinin 827 Ramazanı sonlarında (Ağustos 1424) tamamlandığı ve nakkaşın Ali b. İlyâs Ali olduğu öğrenilmektedir.

Nakkaş Ali Bursa'da Kaleiçi semtinde bir mescid yaptırmış ve vefatında bu mescidin kible tarafındaki hazîresine gömülmüştür. 1854'te meydana gelen büyük depremde yıkıldıktan sonra basit bir biçimde ve kiremit örtülü olarak yeniden inşa edildiği bilinen bu mescid günümüze, beden duvarlarının yarısına kadar olan kısmı yıkılmış, hazîresi ise kısmen sağlam bir vaziyette gelebilmiştir. 1940 yılında Halim Baki Kunter'in temizleterek tanzim ettirdiği hazîrede Nakkaş Ali'nin mezar taşına ait olması mümkün bir parça bulunmuş, kabri ise daha önce açılan yol sebebiyle muhtemelen tahribata uğradığı için belirlenememiştir. Ancak ortaya çıkarılan kabirler arasında aynı aileden altı kişinin mezarları tesbit edilmiştir. Bunlar arasında, II. Bayezid'in defterdarlarından olan ve 907'de (1501) vefat eden Nakkaş Ali'nin oğlu Osman Çelebi ile onun oğlu

şair Lâmiî Çelebi'nin 938 (1531) tarihli mezar taşları da bulunmaktadır. Halim Baki Kunter hazîreyi tanzim ettirdikten başka, mevcut taşların fotoğraflarıyla birlikte okunuşları ve tercümelerini de yayımlamış, ayrıca mescidin tamir ettirilerek ibadete açılması gerektiğini belirtmiştir. Satı caddesi ile Bedizci sokağı kavşağında bulunan ve Bursa'nın en eski eserleri arasında yer alan mescid bugün tamamen yıkılmış halde olup hazîresi ise duvarla çevrilerek korumaya alınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Gabriel, *Une capitale turque: Brousse*, Paris 1958, I, 93; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi II*, s. 94, 327; Kâzım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 138-141; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1983, III, 138-139, 218, 227; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, s. 230; Franz Taeschner, "Ali b. İlyâs Ali", *AI*, V (1938), *Suppl.: I. Preliminary Materials for a Dictionary of Islamic Artists*, s. VII-VIII; Halim Baki Kunter, "Kitâbe-lerimiz", *VD*, II (1942), s. 441-442.

ALİ ALPARSLAN

ALİ b. İSÂ b. DÂVÜD

(bk. İBNÜ'l-CERRÂH, Ali b. İsâ).

Yeşilcami hünkâr mahfilindeki nakışlar ve bunların Ali b. İlyâs Ali'ye ait olduğunu gösteren kitâbe - Bursa

